

21.3.2007

Dnro 4063/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

KIRJASTON KÄYTTÖSÄÄNTÖJEN PUUTTEELLISUUS

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 1.12.2006 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Munkkiniemen kirjastonjohtajan menettelyä tietokoneen käyttöä ym. koskeneessa asiassa.

---

3 RATKAISU

Puheena olevassa tapauksessa kahden Munkkiniemen kirjaston asiakkaan välille oli syntynyt asiakastietokoneen käytöstä kiistaa, jota kirjastonjohtaja oli ryhtynyt selvittämään. Kirjastonjohtaja oli selvityksensä mukaan kertonut kantelijalle, että kirjastolla on käytösääntöjen perusteella oikeus kieltää asiakkaalta kirjaston käyttö, jos asiakas rikkoo kyseisiä sääntöjä. Kantelijaa ei ollut asetettu käyttökieltoon, vaan hänelle oli annettu suullinen varoitus.

Mitä ensinnäkin tulee kirjastonjohtajan menettelyyn kantelussa tarkoitettussa yksittäistapauksessa, katson saamani selvityksen perusteella, ettei asia hänen osaltaan anna aihetta toimenpiteisiin. Asiaa tutkittaessa huomioni kiinnittyi kuitenkin kirjastonjohtajan selvityksessä viitattuihin kirjaston käytösääntöihin sikäli kuin kyse on kirjaston käyttöoikeuden menettämisestä ja siihen liittyvistä menettelytavoista.

Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Kirjastolain 2 §:n 1 momentin mukaan kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.

Kirjastolain 10 §:n 1 momentin mukaan kirjastolla voi olla käytösäännöt, joissa on määräyksiä kirjaston käytöstä sekä kirjaston käyttäjien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tätä on pidetty säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 210/1997 vp) yleisperustelujen mukaan tarpeellisena kirjastojen suuresta

käyttöasteesta johtuen ja sen vuoksi, että kaikille voitaisiin turvata yhtäläiset oikeudet kirjastopalveluihin.

Helsingin kaupunginkirjaston asiakastietokoneiden käyttösääntöjen (11/2005) mukaan tietokoneen käyttöoikeuden menettää, jos ei noudata Helsingin kaupunginkirjaston käyttösääntöjä tai jos laitteita, ohjelmia tai tietoverkkoa käytetään kirjaston periaatteiden vastaisesti. Helsingin kaupunginkirjastossa noudatettavien yleisten käyttösääntöjen (Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupunginkirjastojen käyttösäännöt 3.5.2004) mukaan kirjaston toiminnan tai muiden asiakkaiden häiritseminen voi johtaa kirjaston käyttöoikeuden menettämiseen.

Viimeksi mainituissa säännöissä ei ole erikseen määritelty esimerkiksi käyttöoikeuden menettämisen pituutta eikä sitä, miten häiritsevän käytöksen johdosta menetetyt käyttöoikeudet voi saada takaisin. Sitä vastoin lainausoikeuden menettämisen perusteet (lainattujen teosten palauttamattomuus ja yli 28 vuorokauden kuluminen laina-ajan päättymisestä, teosten kadottaminen tai vahingoittaminen sekä maksujen kertyminen maksuliitteessä mainitun summan verran tai sitä enemmän) ja takaisinsaannin perusteet (myöhässä olevien teosten palauttaminen, kadonneiden tai vahingoittuneiden teosten korvaaminen sekä kertyneiden maksujen maksaminen) on määritelty yksityiskohtaisesti.

Kirjastonjohtajan selvityksen mukaan käyttökiellon pituudesta ei ole selkeää yhtenäistä käytäntöä. Helsingin kaupungin kirjastotoimen johtajan lausunnon mukaan kirjastoihin tehdyn kyselyn perusteella käyttöoikeuden menetyks on käytännössä aikuisiin kohdistuvana satunnaista. Vakiintuneen käytännön mukaan kyse on lyhytaikaisesta paikallisesta käyttöoikeuden menetyksestä, joka annetaan suullisesti. Lähinnä käyttöoikeuden menetyks koskee lapsia ja nuoria. Rumaa kieltä käyttäville ja väkivaltaisesti toisia kohtaan käyttäytyville lapsille tai nuorille on voitu antaa lyhytaikainen (esimerkiksi yhden viikon mittainen) käyttökielto, jos he eivät useista huomautuksista huolimatta suostu muuttamaan käytöstään.

Mitä tulee suullisen varoituksen antamiseen ennen käyttökieltoon asettamista, totean, ettei tästäkään ole erikseen mainintaa kirjastojen käyttösäännöissä. Niissä ei myöskään ole mainintaa siitä, kuinka monen varoituksen tai huomautuksen jälkeen käyttöoikeuden menettää, joskin kirjastotoimen johtajan lausunnossa on viitattu useisiin huomautuksiin. Huomautuksen tai varoituksen antaminen ennen käyttökieltoon asettamista on sinänsä hallintolain 6 §:ssä säädetyn hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluvan suhteellisuusperiaatteen mukaista, koska viranomaisen tulee mitoittaa toimintansa alimmalle tasolle, jolla saadaan aikaan tarvittava vaikutus. Tällä on merkitystä erityisesti silloin, kun viranomaisen joutuu harkitsemaan hallinnon asiakkaan kannalta epäedullisia oikeudellisia seuraamuksia (HE 72/2002 vp, s. 55).

Kirjastoilla on yhteiskunnassamme tärkeä ja monipuolinen sivistystehtävä, ja niistä onkin kehittynyt monipuolisia tietopalvelukeskuksia, jotka osaltaan toteuttavat julkiselle vallalle asetettua velvoitetta turvata jokaisen sivistyksellisiä

perusoikeuksia. Koska käytösäännöt määrittelevät palvelujen tarjoajan ja asiakkaan välistä suhdetta, niillä samalla säännellään sitä, millä edellytyksillä asiakas voi kirjastopalveluja saada. Tämän vuoksi käytösääntöjen tulee perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvatuun oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta olla riittävän täsmällisesti muotoiltuja, jotta kirjastopalveluiden käyttäjä voi niiden perusteella arvioida omaa toimintaansa suhteessa niihin odotuksiin, joita hänelle on asetettu.

Johtopäätökseni on, että nykyisellään Helsingin kaupunginkirjastossa noudatettavissa käytösäännöissä kysymystä kirjaston käyttöoikeuden menettämisestä ei ole määritelty asiakkaan oikeusturvan kannalta riittävän ennakoitavalla tavalla ja täsmällisesti, vaikka kirjaston käyttökielto on perusteiltaan täsmällisesti määriteltyä lainauskieltoa pidemmälle menevä toimenpide.

Asian arvioinnissa olen kuitenkin ottanut huomioon sen, että saadun selvityksen mukaan kirjaston käytösääntöjen uudistamistyö on tarkoitus käynnistää kuluvana vuonna. Päätös asiasta on tehty pääkaupunkiseudun kuntien kirjastojen yhteisessä johtoryhmässä (HelMet-johtoryhmä) 31.1.2007. Uudistamistyön yhteydessä käsitellään myös käyttöoikeuden menettämistä koskeva kysymys, ja asia pyritään ohjeistamaan nykyistä täsmällisemmin ja asiakkaan kannalta ennakoitavalla tavalla. Kirjastotoimen johtajan lausunnon mukaan tarkoituksena on poistaa epäkohdat, joihin pyysin kaupunginhallitukselle osoittamassani lausuntopyyntössä kiinnittämään huomiota.

Koska tilanne on tältä osin korjautumassa, asia ei tässä vaiheessa anna aihetta enempiin toimenpiteisiin kuin että saatan edellä esittämäni käsityksen Helsingin kaupunginkirjastossa vielä nykyisellään noudatettavien käytösääntöjen puutteellisuudesta Helsingin kaupungin asianomaisten viranomaisten tietoon.

4

TOIMENPITEET

Saatan käsitykseni Helsingin kaupunginkirjaston käytösääntöjen puutteellisuudesta Helsingin kaupunginhallituksen ja kaupunginkirjaston tietoon. Pyydän myös kaupunginhallitusta toimittamaan uudistetut käytösäännöt tiedokseni niiden valmistuttua.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Helsingin kaupunginhallitukselle.